

Månadsmytt

SENIORERNA

Karlskoga

Nr 1 – Januari 2021

Årgång 37

Käxsundet i vinterskrud

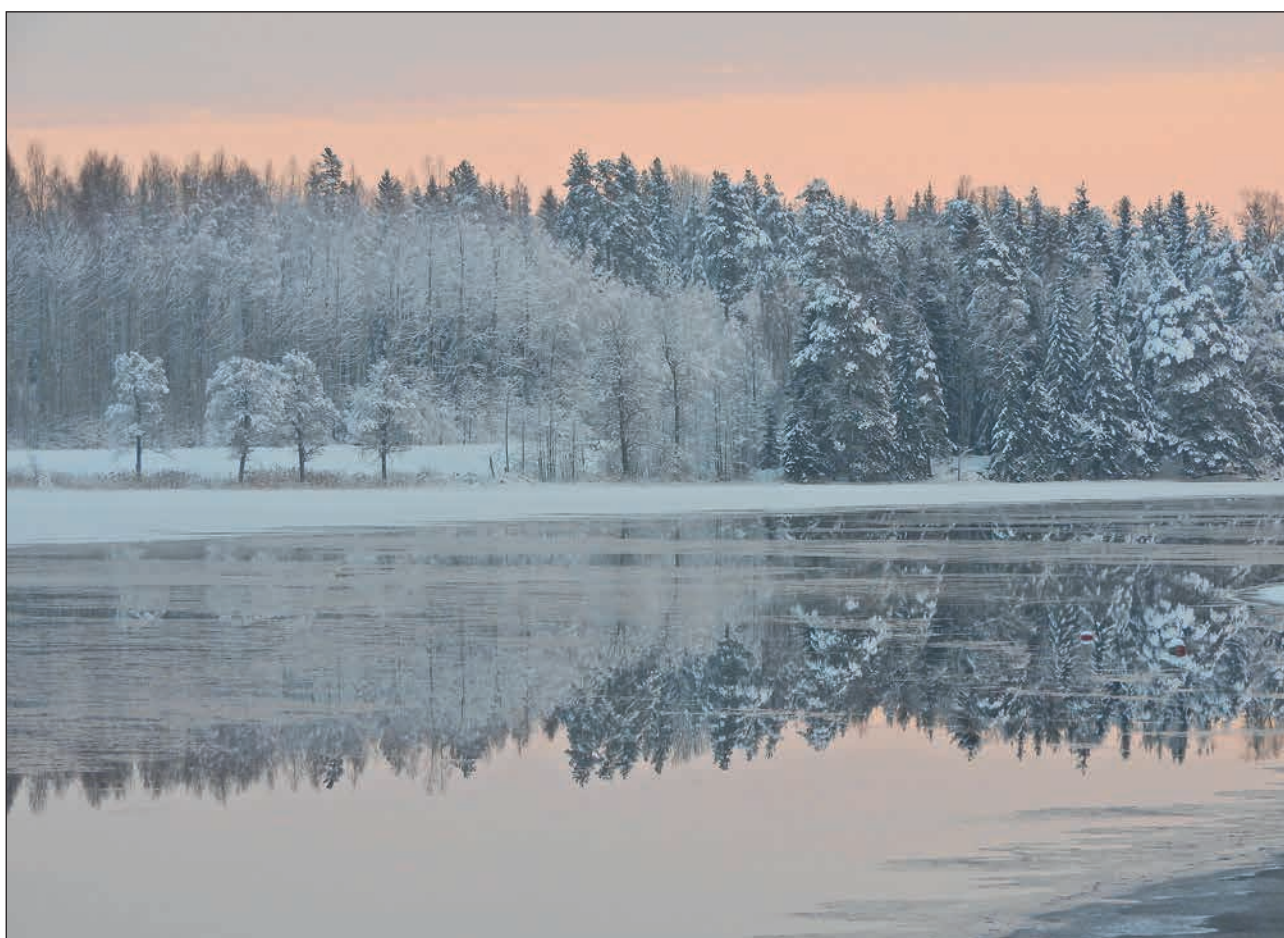

Foto: Wiggo Öberg

**Läs om naturreservatet
Trösälven på sidorna 4-5**

**Vet du något om Klarälven?
Läs på sidorna 8-9**

**Läs nästan allt om kaffe
på sidorna 10-11**

**Snart är det vaccination!
Läs mer på sidan 12**

Almanackan

Manusstopp för nästa nummer av Månadsnytt fredagen den 12 februari kl. 16.00.
Distribution fredagen den 26 februari.

Måndag 1 februari kl. 14.00

Stickkafé. Träffen.

Måndag 15 februari kl. 14.00

Stickkafé. Träffen.

Måndagar och onsdagar kl. 14.30

Sittgympa på Nickkällan.

Expeditionen är öppen måndagar och torsdagar, men bara kl. 10-11. Dessutom de fredagar då Månadsnytt utkommer.

Medlemsavgiften 2021

Du som är medlem i SPF Seniorerna Karlskoga får ditt inbetalningskort för medlemsavgiften från förbundet, central uppbörd. Tänk på att betala in på det bankgirokonto som är angivet på talongen och kräver OCR-nummer vilket även är angivet.

Medlemsavgiften för år 2021 är 295 kronor, varav 160 kronor går till förbundet och till distriktet 45 kronor och **kvar blir 90 kronor till vår förening.**

Medlemmarna är viktiga för föreningen.

SPF Seniorerna Karlskoga ÅRSMÖTE 2021

Årsmötet kommer att hållas då det på ett säkert sätt kan genomföras utomhus eller då smittskyddsläget tillåter.

Tid, plats och program meddelas senare.

Vi hälsar följande nya medlemmar välkomna

Inger Gustavsson, Hantverksgatan 1
Inger Erlander, Bregårdsgatan 19
Agneta o Urban Bergman, Släntvägen 18

Våra arrangemang sker i samarbete med Studieförbundet Vuxenskolan

Ansvarig utgivare:
Redaktionskommitté:

Siv Kanon, tel 070-748 07 73. E-post: siv-kanon@spray.se
Birgitta Hede, tel 072-735 36 02, **Eva Sandström** och **Jan Sjögren**.
E-post: m-nytt@spfkarlskoga.se

Annonser:
Kansli och expedition:

Per Aspeli, tel 537 81. E-post: per.aspeli@hotmail.com
SPF, Solbringen 80, Loviselundsvägen 73, 691 83 Karlskoga. Tel 302 40.
E-post: spfkarlskoga@telia.com Öppen måndag, tisdag och torsdag kl. 10-12.

Föreningens ordförande:
Föreningens sekreterare:

Siv Kanon, tel 070-748 07 73. E-post: siv-kanon@spray.se
Gunnel Carlstedt, tel 542 20. E-post: busterbogl@hotmail.com

Föreningens kassör:
Föreningens hemsida:
Föreningens Bankgiro:
Tryckning:

Leila Raudsaar, tel 181 01. E-post: leila@raudsaar.com
www.spfkarlskoga.se E-post: christer@lasson.st
5715-5640
Karlskoga Grafiska, tel 300 53. E-post: grafiska@telia.com

Ordföranden har ordet

Gott nytt år!

Som de flesta önskar jag förstås ett annat år än det nyss utgångna. Jag önskar ett år då vi får friheten att umgås som vi vill utan Covid-19. För SPF:s del önskar jag att vi kan ta upp våra aktiviteter som vi planerade före pandemin, samt eventuellt några nya efter önskemål från våra medlemmar.

Jag vill här också passa på tillfället att rätta till det jag skrev om Kommunens Pensionärsråd KPR, d.v.s. där kommunens representanter träffar representanter från kommunens pensionärsorganisationer. När tre av fyra mötestillfällen hade ställts in, skrev jag att vi föreslagit att i sista hand ha ett digitalt möte eftersom vi i SPF tycker att det är så viktigt att diskutera äldre frågor, speciellt nu när äldres svåra situation tagits upp nationellt. Jag skrev att kommunens representanter sagt nej till digitalt möte. Det var fel. Man hade gemensamt kommit fram till att inte ha digitalt möte eftersom inte alla hade möjlighet att delta på grund av att man saknar dator eller saknar kunskap om hur man deltar i ett digitalt möte.

Det leder in på hur vi i framtiden ska kunna hantera it-tekniken. Det är inte endast för att delta

i KPR-möten, men för att vi äldre överhuvudtaget i alla sammanhang ska kunna delta i modern kommunikationsteknik när den blir ett måste, när inga andra möjligheter står till buds. För när denna pandemi är över, törs vi nog inte luta oss tillbaka och pusta ut och tro att något liknande inte uppstår igen.

Vi pensionärsorganisationer måste diskutera oss fram till hur vi ska gå tillväga så att vi kan nå alla medlemmar. Vad måste ske för att klara det? Men innan vi kommit dit, för även om det är mycket bråttom, kommer det ändå att ta tid. Hur gör vi?

Som ni ser i tidningen under rubriken Almanackan så finns inte så mycket aktiviteter. Innan vi planerar olika aktiviteter måste vi invänta vaccinationerna och se hur läget är sedan. Får vi som vaccinerat oss träffas som vanligt igen? Eller kommer nya restriktioner? När vi fått besked är vi beredda på, om beskedet är positivt, att genast sätta igång med aktiviteter.

Nu får vi inte längre något bidrag från Socialstyrelsen. Vi var tvungna att använda detta senast 31 december 2020. (Läs i rutan nedan.) Men vår ordinära kassa finns, så visst skall vi erbjuda trevliga och spännande aktiviteter! Jag och övriga i styrelsen ser verkligen fram emot att träffa er alla.

Siv Kanon

Föreningen fick i två omgångar pengar från socialstyrelsen för att satsa på projektet "Tillsammans mot ensamhet." Allt som var möjligt gjordes under året för dessa pengar.

Vi vet ju att en del riktiga "eldsjälar" satsade mycket tid och kraft på diverse aktiviteter.

Bland annat kunde vi till viss del bekosta flera nummer av Månadsnytt med många sidor i färg (färg är mycket dyrare än svart-vitt). Det kändes väldigt rimligt, eftersom alla inte kan komma på våra aktiviteter och faktiskt ser fram emot Månadsnytt (har vi hört sägas).

Pengar som fanns kvar fick användas nu i januari till sådant som vi betalade i december, och därför kunde vi kosta på ett dyrt Månadsnytt med mycket färg även nu. Men sedan får vi nog mest inrikta oss på svart-vitt igen hälsar

Månadsnytt's redaktion

Även i år kommer en vår, då vi fått vårt vaccin och är fria att göra vad vi vill igen.

Vi kan umgås, prata och njuta av varandras sällskap. Vi kan resa och göra många spännande saker som vi bara fått drömma om under vårt "förlorade år".

Resekommittén är beredd med många intressanta resmål. Vad sägs om Naturhistoriska riksmuseet, en båtutture på Hjälmarren eller kanske Höga kusten den 16 maj eller 13 juni? Håll i och håll ut, så ses vi om några månader.

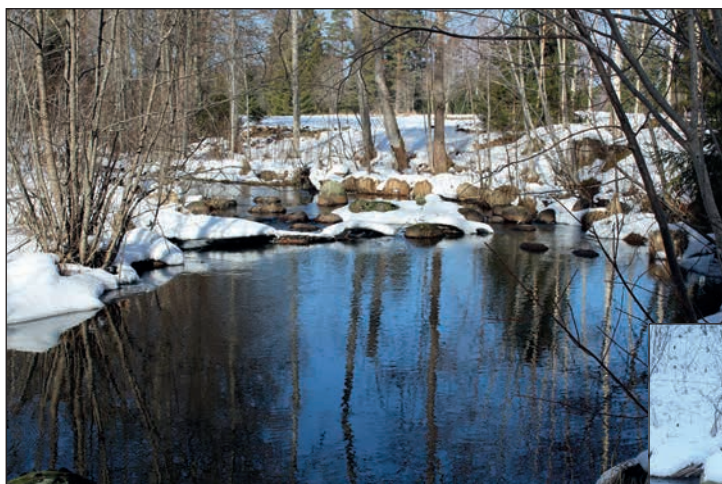
Resekommittén

Naturreservatet Trösälven

Här börjar Trösälvens Naturreservat. Bilden är tagen den 23 december 2020.

Den 16 december 2019 beslutade länsstyrelsen i Örebro bildandet av Naturreservatet Trösälven. Naturreservatet sträcker sig från Hållsjöns södra ände till Stockforsen. Den här delen är till största delen opåverkad av rätning och enbart påverkad av ringa eller måttlig rensning. Det finns bara två mindre vandringshinder för fisk i reservatet. Det gör älvsträckan unik i Örebro län och Trösälven är följaktligen klassad som nationellt särskilt värdefullt naturvatten. Trösälven är också en ytvattenförekomst i enlighet med EU:s ramdirektiv för vatten med miljö kvalitetsnormen god ekologisk status.

Bland känsliga och krävande arter i vattenmiljön kan särskilt nämnas **flodpärlmussla** och **öring**. I vattendraget förekommer också den rödlistade laken och stensimpan som är upptagen i EU:s habitatdirektiv (*habitat – livsmiljö – är inom biologin en miljö där en viss växt eller djurart kan leva*).

På flera bilder ser man stenar i älven. De placerades ut år 2008 för att få ett mer "stilla" flöde.

Öringens och flodpärlmusslans livsmiljöer utgör reservatets prioriterade bevarandevärden i och kring områdets vattenmiljöer. Det betyder att restaurering, nyskapande och bevarande av dessa arters livsmiljöer är prioriterade.

Inom naturreservatet finns även rester efter Hållsjöhyttan som byggdes 1655 och lades ned på 1860-talet.

Jag är rågångsgranne till naturreservatet och bor i Brotorp, Hållsjöhyttan, vid Hållsjön och längs med början av naturreservatet två mil norr om Karlskoga tätort.

I augusti 2020 började naturvårdsverkets entreprenörer röja och göra i ordning gränsen och sätta upp stolpar med snöstjärna på eller markera på träd. Gränsen måste vara tydlig och jag upplevde i samband med arbetet att de gick hårt fram.

Det är spännande att följa utvecklingen på nära håll. I sommar kommer jag att titta efter flodpärlmusslan och återkommer då med lite mer information om den unika musslan som i sällsynta fall kan bilda pärlor. Dock finns det endast i var tiotusende mussla. En flodpärlmussla kan bli mycket gammal. Den kan vara svår att upptäcka eftersom den lever nedgrävd till två tredjedelar i botten substansen.

Text och foto: Leila Raudsaar kassör i SPF Seniorerna Karlskoga

Den här alldeles nytagna vinterbilden från Trösälven får vi vila ögonen på tills våren kommer.

Seniorrabatt **5%**
en gång per vecka
Allt under ett tak!
Öppet alla dagar 7-22
Telefon 676 70
www.maxikarlskoga.se

MAXI
ICA STORMARKNAD
KARLSKOGA

Kristinehamns två hamnar

Den uppmärksamme läsaren såg säkert att Picasostatyn nämndes i nr 6, så jag tänkte skriva lite om den, då vi varit vid Vålösundet många gånger denna sommar. Det går också bussar mellan våra städer. I denna hamn, väl synlig, finns Picasostatyn som fascinerat många besökare. Det är ett 15 m högt kvinnohuvud som föreställer konstnärens hustru Jacqueline. Den har ett varierande utseende beroende på från vilket håll man ser den. Invigningen skedde 1965 och det är den första skulptur som gjordes av den norske konstnären Carl Nejsar i helt ny teknik om kallas betogravetekniken. Den gjordes efter en modell av Pablo Picasso. Hösten 1964 träffades Carl Nejsar och Bengt Olson av en tillfällighet utanför Paris. Den senare hade sett en bok med fotoreportage från Picassos ateljé och haft en del funderingar över om han kunde göra något större, vilket han sedan diskuterade med styrande i sin hemstad. Man började med att göra ett fotomontage som godkändes av konstnären innan den uppfördes.

Christine af Bro ute på en rundtur.

Sommartid ser man även en livlig trafik både på vägen och i Vänern, segelbåtar, motorbåtar, turbåtar, kanoter, vattenskotrar m.m. Vi såg även stora fågelflockar på land och i vattnet.

En av de båtar vi såg var bojorten Christine af Bro. Den är byggd som de bojortar som var till för att frakta malm på Vänern till Göteborg för vidare befordran utomlands.

Detta fartyg bär stadens vapen och blev sjösatt 4 maj 2005 efter 8 års varvsarbete. Sommartid

Fartygets förstäv är riktigt ståtlig.

går den olika turer runt Vänern enligt en speciell tidtabell. Den som vill kan chartra båten för en egen resa. När den ligger i gästhamnen kan man få gå ombord och se sig omkring och få information om båten. En intressant upplevelse att se den på sjön, att komma ombord och se och höra dess historia.

När Christine af Bro ligger vid kajen finns det möjlighet att gå ombord.

Picassostatyn är ett riktigt landmärke för staden.

Ett trevligt kafé hittar man också här.

*Text: Eva Sandström
Foto: Jan Sjögren*

Min blåa oas, Brotorp

Från mitten av juni till i juli blommar Getrutan – *Galega orientalis* – på åkermarkerna runt Brotorp med sina intensivt blå blommor. Galegan är en flerårig baljväxt med mycket hög kvävefixerande förmåga och en ypperlig dragväxt för bin.

*Ibland längtar vi nog alla efter en "blå oas".
Här finns den.*

Den påminner mycket om min fars intresse att prova och odla grödor speciellt från Estland. Denna sådde far någon gång i slutet av 90-talet Jag får gårdsstöd som grön gödselgröda.

Välkomna till Brotorp alla ni som är intresserade av natur och olika växter. Ströva på egen hand eller så gör vi det tillsammans.

*Hälsar **Leila Raudsaar**
kassör i SPF Seniorerna Karlskoga*

Varför handlar de följande två sidorna om Klarälven?

Den här usla pandemin har ju påverkat oss alla på många olika sätt. Några sitter och deppar och andra försöker hitta på något bra.

Allan Hede har använt en del av hösten till att skriva om sitt Värmland. Han har kallat skriften "Mina värmländska smultronstälten". Nu är den färdig och tryckt.

Allan har låtit oss i redaktionen få låna ett avsnitt och det publiceras på nästa uppslag.

Resegruppen har fått ett exemplar av skriften. Vem vet, kanske både detta avsnitt och något mer kan locka till utflykter.

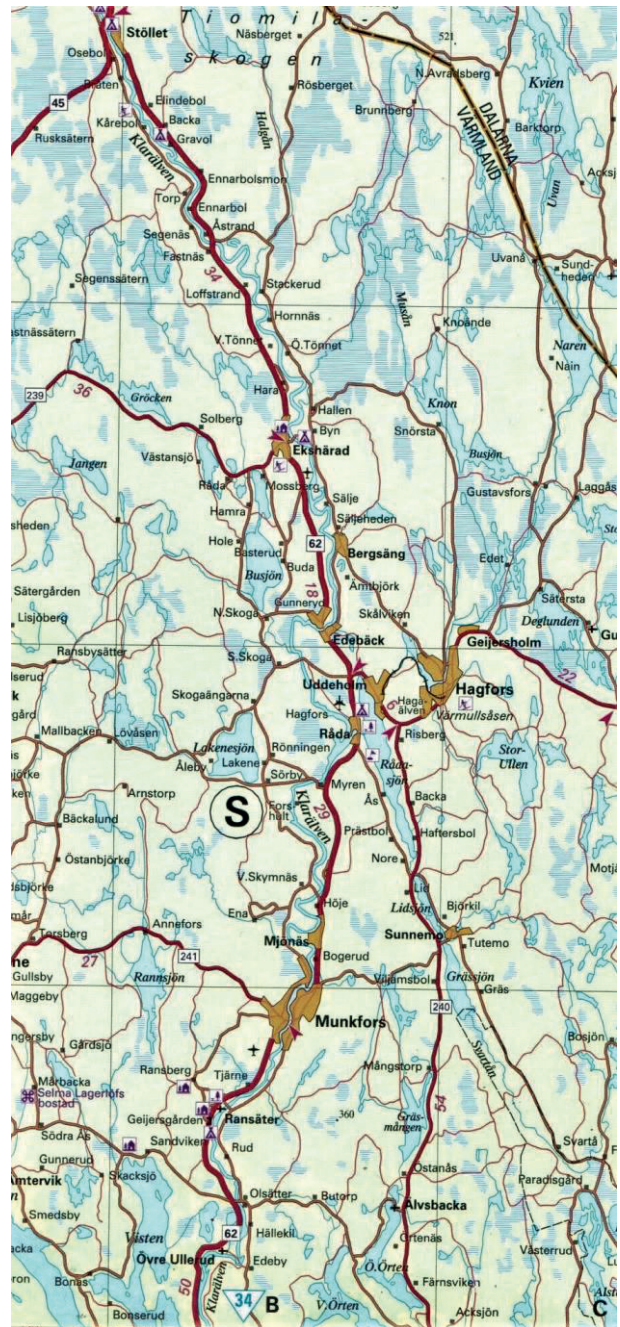
Landskapet runt Klarälven, ett av de dominerande landskaps-typerna i Värmland och ett sedan länge smultronställe för mig

Klarälven är den värmländska delen av Nordens längsta vattendrag som börjar i Härjedalen fortsätter genom Femunden och Trysilelva i Norge, Klarälven i Värmland genom Väneren och slutligen via Göta älv uti havet i Göteborg. Den sträcka som är aktuell att behandla i det här kapitlet är Klarälven genom Värmland även om ”Klarälven” genom Norge är väl så intressant och sevärd. Mitt intresse för Klarälven är dels den vackra naturen längs älven dels dess förhistoria och kopplingen till geologin. På sid 3 visas hela Värmlandskartan både vad gäller landskapet och berggrunden. Klarälven har bildats i en deformations-sprickzon som benämns Protoginzonen. Den del som jag under de senaste 25 åren intresserat mig för är sträckan Stöllet-Ullerud och speciellt Ekshärad-Ransäter, som är lättillgänglig och sevärd.

Vad är då speciellt intressant längs Klarälven förutom naturen. Meanderloppet och korvsjöarna norr och söder om Ekshärad är fascinerande. Även tätorten Ekshärad, kyrkan och kyrkogården är värt ett besök. Klarälvens plötsliga riktningssvängning västerut vid Edebäck är intressant (se nedan). Stenåldersbosättningen vid Västra Skymnäs är också intressant även om det inte är så mycket att se. Sedan självklart Munkfors och Ransäter som redan behandlats.

Före och under istiden hade Klarälven ett annat lopp nämligen genom dalgången Rådasjön-Lidsjön-Grässjön-Alstern, dvs i Protoginzonen. Vid slutet av istiden bildades ett bälte av grus och sand vid nuvarande Brattfors vilket dämde upp Klarälven och någon gång under eller strax efter istiden bröt Klarälven igenom älvkanten i Edebäck och fick det lopp det har idag.

Under en period under 2010-talet ägnade jag en del av min pensionärstid åt att studera Värmlands stenålder. Det var stenåldersfynden runt min gård i Brunskog som väckte mitt intresse. Bl.a. besökte jag Kvarnåsen i Västra Skymnäs norr om Munkfors. Det är kanske Värmlands äldsta stenåldersboplat, över 8000 år gammal. Vid den tiden gick en havsvik upp till denna plats och Kvarnåsen var en strandäng med förmodligen gott om fisk i viken och djur i skogen intill. Över 1000 fragment och redskap från stenåldern lär man ha hittat där vid utgrävningarna

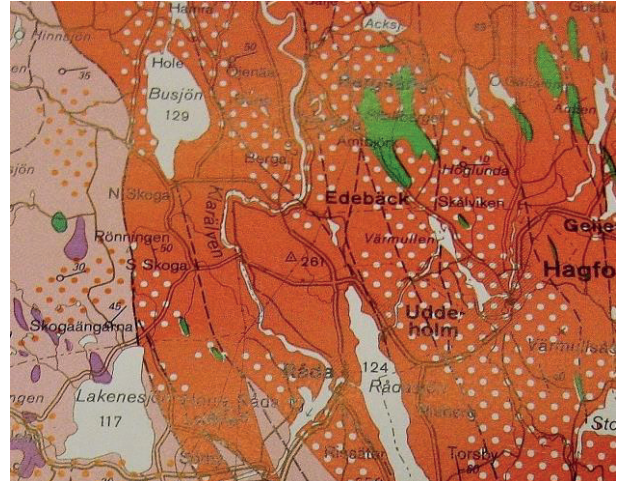
Scannad bild från bilkarta över området mellan Stöllet och Ullerud.

Kvarnåsen, Värmlands äldsta stenåldersboplat? Utseende idag efter utgrävningarna. Klarälven ligger nedanför branten i bakgrunden.

Klarälven söder om Höljesdammen. Dammen är 400 meter lång och 80 meter hög

Berggrunden runt Edebäck. Gnejs i väster, granit i öster. Gräns mellan gnejsen och graniten utgörs av Protoginzonens västgräns

Vy över Klarälven från Branäsberget, strax norr om Stöllet (bild från Skogsstyrelsen)

Klarälvens riktningssändring vid Edebäck. Tidigare löpp via Kroppmossen, Rådasjön och söderut

Klarälven vid Stöllet

Flygfoto Rådasjön norrut. Uddeholms herrgård i förgrunden. Klarälven kan ansas i bakgrunden.

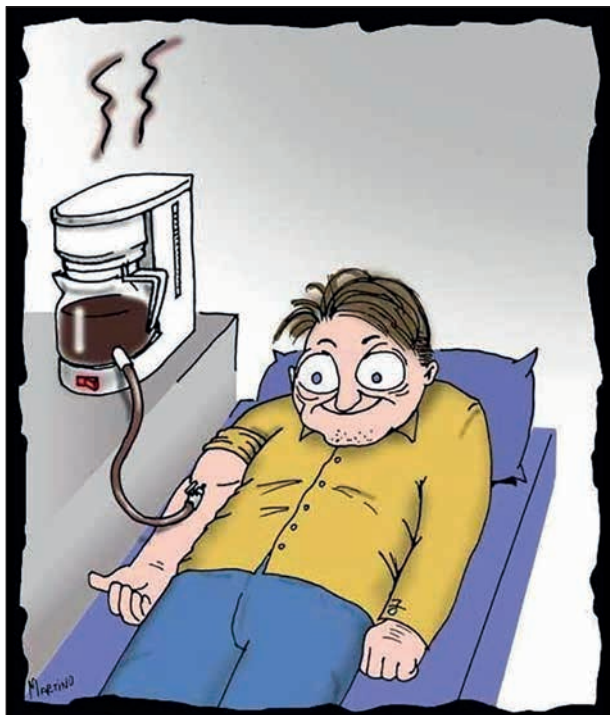
Klarälven vid Eksbärad

Sundet mellan Lidsjön och Gränsjön

Kaffe

Jag tror det är många som hört eller sjungit "Kaffetåren det bästa är" någon gång i livet. Andra har säkert sjungit med i "Kaffe utan grädde". Två sånger om kaffe, en vanlig dryck som många intar. T.o.m. Frank Sinatra har sjungit om drycken i The Coffee song. Det finns filmer som handlar om kaffe.

Drömsituation för en kaffeälskare?

Lite om kaffets historia och utveckling genom åren då kaffet inte "bara" är en dryck. Kaffe är ett frö (böna) som växer på kaffebusken, men enligt en annan uppgift finns det ca 100 olika sorters städsegröna träd som klipps ner till plockvänlig höjd. Båda uppgifterna finns på internet. Vilket som är rätt vet jag inte. Den mogna frukten är röd och innehåller 2 frön innanför ett lager fruktkött bakom en pergamentartad hinna. Vid skörd är det de mogna röda bären som plockas. Efter plockningen tas fruktköttet bort och bönorna förbereds för torkning och där finns det olika metoder. Efter torkning sorteras bönorna efter färg och storlek. Därefter rostas bönorna.

Kaffe har druckits under ca 2000 år och det började i Etiopien för att spridas till Arabiska halvön och Turkiet. När kaffet kom till Sverige var det som en apoteksvara. Drickandet tog fart i vårt land på 1800-talet för att de senaste 200 åren öka rejält.

Sverige och Finland hör till de mest kaffedrickande länderna. Kaffet var i slutet av 1900-talet det som gav näst mest exportinkomst för de s.k. utvecklingsländerna, endast oljan gav mer.

Det är framför allt tre sorters kaffe som odlas. Arabiskt kaffe, anses ha bäst smak, robustakaffe som har högre koffeinhalt och är väldigt tåligt samt liberiakaffe. Sen finns hybriden arabustakaffe. Det finns fler arter i odling, framför allt lokalt i Afrika.

Kaffet innehåller koffein som är uppiggande. Det sägs öka urinmängden, något som forskare anser vara en myt. Kaffet upptäcktes från början i Etiopien genom vad som anses vara ännu en myt. En etiopisk herde vid namn Kaldi sägs under 800-talet ha observerat att hans getter åt de röda bären från en buske och konstaterat hur energiska getterna blev efteråt. Historien om Kaldi dök upp i litteraturen först år 1671. Kaffeplanter hämtades från Etiopien till Arabiska halvön för odling och export. Från hamnen i Mokka i Jemen skeppades bönor till andra länder. Detta sägs vara orsaken till ordet mockakaffe.

De första kaffehusen uppfördes i Istanbul i mitten av 1500-talet och drycken sägs ha kommit till Europa genom spridningen av det osmanska riket. I samband med den osmanska belägringen av Wien 1683, där de förlorade, lämnades flera hundra kilo kaffe kvar. Claes Rålamb, som var politiskt sändebud i Konstantinopel, skrev ofördelaktigt om kaffe och dess smak i brev som sändes hem till vårt land. Han varnade för brännskador då det var en varm dryck och ansåg att det smakade som stekta ärtor.

Naturligtvis har det varit status att ha en fin och dyr kaffeservis.

År 1685 kom det första kaffet till Sverige via Amsterdam. Det finns belagt i Landsarkivet i Göteborg att 425 g kaffe kommit denna sommar. Kaffet ansågs då som så mycket annat som medicin och fanns från början endast att köpa på apotek.

Drycken ansågs lindra olika åkommor som huvudvärk, magbesvär, andnöd, njursten, svimning. Karl XII fick upp ögonen för kaffe under vistelsen i Turkiet och introducerade drycken i början av 1700-talet. Under första halvan av seklet fanns ett 50-tal kaffehus i Stockholm.

1756 genomförde riksdagen ett förbud mot att inta drycken. Det var ett krav från bondeståndet sedan husbehovsbränning förbjöds av adel, präster och borgare då det var stor brist på spannmål. Kaffe ansågs vara en lyxdryck för de rika vid denna tidpunkt. 1769 blev förbudet omvandlat till importtull. Denna varierade med åren mellan 35 öre 1830 ner till 12 öre 1930.

Nya kaffeförbud kom mellan 1794 - 1796, 1799 - 1802 och 1817 - 1823. Det gjorde att en del ansåg kaffet som en finare dryck, då priset höjts. Då tillkom kaféer som serverade andra och starkare drycker till lägre priser. Carl von Linné var en av dem som kritiserade kaffet. Han sa bland annat följande om drycken på 1760-talet: "Den synes pigga upp de slöa och skärpa de dumma, men genom att uttorka hjärnan och nervsystemet försvagar den kroppen och orsakar för tidigt åldrande". Linné såg dock en potential för drycken som medicin för "dem som äro matta, dästa, flegmatiska och feta".

Rent medicinskt säger man idag följande om kaffe: Forskare kopplar kaffedrickande till en

Vad vore ett möte på SPF Seniorerna utan kaffe?
Curt Konradsson är den flinke servitören.

minskad risk för Alzheimers sjukdom och Parkinsons sjukdom. Diabetes? Ett tag sades det att kaffe kunde orsaka cancer, men idag tror man att det troligen kan skydda mot vissa cancerformer.

Under världskrigen var kaffe en lyxvara då krigen gjorde att det var svårt att transportera varor mellan länder och det blev kaffebrist i vårt land. Kaffet ransonerades och en del gjorde kaffesurrogat på andra råvaror. Till exempel kunde man rosta och mala roten på cikoria eller maskrosor och låtsas att det var riktigt kaffe.

Idag kan man köpa hela kaffeböner och välja mellan flera olika typer av kvarnar till malningen. Det gäller att välja rätt, bryggkaffe passar inte i espressomaskiner, prezzokaffet är grovmalet och passar inte i en vanlig bryggare. Kokkaffe är grovmalet till kittel eller "visseljohanna". Det passar bra även om man har en vedspis i stugan. Den som vill kan rosta bönorna själv hemma i ugnen, men det kräver en del passning. Jag minns från barndomen att damer spådde i kaffesump när det dracks kokkaffe.

Fotografen äger själv denna kaffekvarn och kanna.

Vad dricker man då för kaffe i Sverige? Norrlänningarna verkar föredra kokkaffe åtminstone från Sundsvall och norrut. Detta kaffe är syrligare än annat kaffe. Passar bra om man vill ha färskt kaffe i samband med t.ex. en fisketur eller jakt. I storstäderna verkar man vilja mala sitt kaffe. Ca 12 % av svenskarna föredrar snabbkaffe, övriga köper färdigmalet kaffe, framförallt mellanrost. I södra Sverige föredrar man det mörkrostade Skånekaffet.

Text: *Eva Sandström*

Foto: *Jan Sjögren*

En klåfingrig redaktör vill ju rota i allt.

På sidan 19 kan du läsa lite mer om kaffecikoria.

Vaccinationsdags

Som alla vet pågår just nu en pandemi över hela jordklotet med en stor mängd restriktioner för alla som är i en riskgrupp.

Det finns i dagsläget 4 olika vacciner. Alla är när detta skrivs ännu inte godkända i vårt land. Alla kommer att erbjudas vaccin gratis.

De som inte finns inom särskilt boende eller är inskrivna inom hemsjukvården ska själva förflytta sig till Baggängen, där en vaccinationscentral kommer att finnas. (Transcoms f.d. lokaler på Skrantahöjdsvägen 42, hus 10).

Bilden vill symbolisera hur pandemin äntligen flyger iväg när vi har fått våra två sprutor.

Den enskilde måste själv boka en tid för att vaccineras, för att det inte ska bli en ojämn tillströmning med ökad smittorisk. Bokningen sker via 1177 eller per telefon till ett callcenter som ska finnas för detta. Informationen om telefonnummer och bokning har ännu inte kommit, när detta skrivs. Man ringer för tidsbokning och blir återuppringd om vilken tid man får.

OBS! de som hör till grupp 2 blir ej vaccinerade hemma. Inga vaccinationer sker på vårdcentraler. På plats anmäler man sig och väntar på att få komma in i ett rum/bås för att få sin spruta

**Tänk på att gynna
våra annonsörer!**

De ger oss inkomster som bekostar
en stor del av Månadsnytt!

i ena överarmen. De som vaccinerar är utbildad vårdpersonal.

Efter vaccinationen stannar man kvar under observation en stund för att se att man inte reagerar på vaccinet. Det är ovanligt, men förekommer.

Det har förekommit en del funderingar och frågor om vaccineringen i media, t.ex. om de olika vaccinerna. Vaccinet förvaras i frys för att spädas på plats när det ska användas. Vi kan inte själva välja vilket vaccin vi vill ha, regionerna får ett visst antal doser vid varje leverans. Det har förekommit frågor om hur eventuell allergi påverkar den som vaccineras så det kan vara bra att vid bokningstillfället tala om ifall man har en allergi mot t.ex. ägg eller skaldjur.

Vaccination nr 2 sker efter ca 3 veckor och vi bör fortsätta vara försiktiga och hålla avstånd hela tiden mellan dessa båda tillfällen. En vecka efteråt är också lämpligt. Alla som vaccinerats får ett vaccinationsintyg.

Text: Eva Sandström

Foto: Jan Sjögren

 **Nordins
juristbyrå**

**Vi hjälper dig
med det mesta
inom familjerätt!**

Framtidsfullmakt, Testamente,
Bouppteckning, Arvskifte, Gåvobrev,
Äktenskapsförord, Samboavtal m. m.

**Lokalt, personligt möte med
engagemang och kompetens!**

**Med 18 års erfarenhet av familjerätt
i Karlskoga och Degerfors med omnejd.**

Kungsvägen 33, Karlskoga, Tel. 0586-506 97
www.nordinsjuristbyra.se

Vid konsultationer, ej bouppteckning och
arvskifte, överstigande en timme ges rabatt
om 800 kr, uppge SPF vid bokning.
Bouppteckning från 7 500 kr.

En nostalgisk mattripp

Jag börjar med kolbullar med fläsk och lingonsylt, för mig evigt förknippad med milröken. Att sitta ute på en bänk eller stubbe och känna smaken av maten och doften från milan på samma gång är en fantastisk upplevelse.

Kolbullar, rejäl mat när man jobbar i skogen.

Öländska kroppkakor på rå potatis, minns jag från barndomen när jag fick hjälpa till att riva potatisen, fylla dem med lök, fläsk och svartpeppar innan de kom ner i den stora grytan för att sedan flyta upp och ätas med lingonsylt när de var klara. De vita kroppkakor jag i vuxen ålder serverades med skirat smör var något helt annat.

Gammaldags kroppkakor på en modern tallrik.

Om man beger sig till Gammelvåla i Brunskog kan man äta nävgröt med fläsk och lingonsylt.

Jag har fått lära mig att nävgröt med fläsk på en del ställen i Värmland är något av en "nationalrätt" och att den ska serveras med fläsk och flottet från detta. Jag har däremot haft svårt för Västergötlands paltbröd med fläsk och vitsås. Paltbrödet upplevde jag som barn att det var "svampigt".

Jag har hört många prata om den sillpudding de åt som barn, något jag aldrig smakat, däremot stekt sill med löksås. Jag tog bort löken och av förklarliga skäl drack jag mycket vatten efteråt.

Stekt sill får det att vattnas i munnen på många.

Sjuskinnsgröt vet jag att mina släktingar från Dalsland åt, framförallt till julen. Risgrynsgröt varvas med farinsocker och kanel i en ugnselfast form. Längst upp smör och det ska få färg i ugnen. Den serveras med kall mjölk till skillnad från den gotländska saffranspannkakan som serveras med salmbärssylt.

Nog ser väl äggakakan läcker ut?

Skånsk äggakaka med bacon, fläsk eller skinka (beroende på vad man hade hemma) väcker också en del minnen.

Eva Sandström

Du som var med för nästan 10 år sedan och har gott minne kan sluta läsa här. (Jag berättade detta i nr 5 år 2011.) Det var operan Tosca från Metropolitan i TV en lördagskväll som fick minnena att vakna till liv. Så här var det:

Dramatisk operaföreställning

Våren 2010 besökte jag Rom tillsammans med en god vän, Monica (båda ca 70). Redan första dagen ville vi se operan Tosca på en mindre teater, Teatro Flaiano. Det passade extra bra eftersom vi samma dag hade sett kastellet där Tosca i sin förtvivlan kastar sig ut när hennes älskade är död.

Castel Sant'Angelo i Rom.

Dramatiken börjar

Teatern ser inte märkvärdig ut men vi hade hittat den när vi undersökte vad det fanns att göra i Rom.

Entrén till Teatro Flaiano i Roma.

Vi kom i god tid och köpte biljetter. Innan operan började kl. 20 skulle jag besöka toaletten, en trappa ner. Jag gick och trappan tycktes vara slut, men det var något slags extra trappsteg som jag inte såg. (Belysningen var nog inte så bra.)

Jag tappade förstås balansen och i mina försök att komma på rätt köl lyckades jag ramla baklänges och slog i huvudet. (Det kan ha varit en dörrstopp jag slog i.) Självklart skrek jag till och det blev en uppståndelse utan like.

Alla kom springande och min stackars kompis Monica insåg snart vem det var som skrek där nere. När man började badda min nacke med en våt handduk insåg jag att jag tydligen blödde rejält. Vi måste kalla på ambulans, sa en dam (som vi senare insåg var regissör vid teatern). Jag tyckte att det kan väl inte behövas, men hon var envis, när det är ett sår i huvudet måste man det!

Ambulansen kom

Jag fick hjälp upp i foajén, ambulansen kom med blåljus och allt, och in stegade en man och en kvinna. Han talade som tur var engelska (min italienska är alltför begränsad) och sa att det här måste sys. (Jag minns det ordagrant: This needs some stitches.)

Men det var inte panik. Han sa att om jag kunde och ville se föreställningen så fick jag det, om jag lovade att åka till sjukhuset sen. Jag kände mig inte yr eller dålig (utom att det gjorde ont i nacken) så jag sa att vi gärna ville se föreställningen (jag tänkte ju också på min reskamrat). Klockan var då nära 20.30 men vi skulle ju inte missa så mycket.

Första och sista gången: VIP

Någon följde med oss in i salongen och då insåg vi att det var tyst och scenen var mörk och tom. Man hade väntat på oss! Först när vi var på plats kom dirigenten in och operan började! Så nära en VIP har jag aldrig inte varit, och det kändes lite festligt mitt i alltsammans.

Det är mycket blod, död och elände i denna opera. Tosca får syn på en kniv på bordet med frukt och vin och sticker den i den grymme Scarpia. (Bilden är från den föreställning som nyligen visades i svensk TV.)

Sjukhuset låg på en ö i Tibern

När operaföreställningen var slut och alla var döda som sig bör i en tragisk opera, skickade man efter en taxi och gav mig en kopp te under tiden. Den vänliga regissören gav mig en lapp med sjukhusets namn och hade också sagt till taxichauffören. Sen stack hon åt mig några sedlar och sa att det var till mina utgifter. Oj, det var hela 60 euro! På sjukhuset betalade jag ingenting, så det hela ”gick med vinst”. Det var inget dalt med bedövning, bara rengöring och lite hårklippning. Jag stönade 6 gånger när doktorn träcklade ihop mej, så det var nog 6 stygn, alltså ett rejält sår.

Dagen därpå hade jag telefonkontakt med den oroliga regissören. Hon ville förstås veta hur jag mådde. Sen traskade jag omkring i Rom med ett stort plåster i nacken och resten av resan gick bra.

Peterskyrkan besökte vi redan nästa dag.

Hotellet lyckades inte tvätta blodet från min fina rosa kavaj, men hemma klarade jag till och med av den saken. Totalt sett får jag ju vara glad, det kunde ha gått riktigt illa!

Givande fortsättning

Jag skickade in en berättelse om min dramatiska resa till tidningen Allt om Resor som brukade publicera lite speciella berättelser från resor. Hör och häpna: den publicerades och gav mig som belöning en övernattning för två med läcker middag och frukost på Bjertorp slott i Västergötland. Min resekompis (som bor långt härifrån) avstod från detta. I stället tog jag med min man och vi hade en väldigt trevlig tur. Vi hade sparat den till ett veckoslut våren därpå när allting blommade och vi bland annat kunde titta på både guckusko och ramslök.

Birgitta Hede

*Vi finns när du
behöver oss*

Du får hjälp med allt som rör en stilfull och värdig begravning.

Vi hjälper dig fylla i Vita Arkivet, välja gravsten och teckna begravningsförsäkring.

Hembesök • Jour dygnet runt

Värmlandsvägen 2, Karlskoga

Tel. 0586-534 10

Varmt välkommen!

FONUS

fonus.se

**Länsförsäkringar
Fastighetsförmedling**

**Välkommen att anlita
Karlskogas största mäklare!**

0586-74 00 00

Centralplan 3, Karlskoga

karlskoga@lansfast.se

lansfast.se/Karlskoga

Annorlunda julfiranden

I Frankrike firar man en lyxig jul, ofta med champagne, ostron och foie gras (ank- eller gåslever med tillbehör) under en lång middag som kallas för Le Réveillon.

Franskt julfirande: champagne och ostron.

Det är en tradition även i Belgien, Portugal och flera andra franskspråkiga länder som oftast firas kvällen den 24 december och nyårsafton. I Spanien delas lottovinsterna i El Gordo ut i livesänd TV den 22 december. Detta brukar leda till masshysteri. Julmåltiden äts sent, vanligtvis efter midnatt. Presentutdelningen sker inte på julafton som hos oss. Det är i stället när de tre vise männen kommer på trettondagen.

Går vi över kanalen till Storbritannien är "The Christmas Cracker" är en viktig tradition. Det är som en stor smällkaramell i färgglatt papper och gömmer en färgglad papperskrona, en liten leksak eller ett skämt. Karamellen smäller när man drar isär den. Papperskronan bärs sedan enligt tradition till julmiddagen.

"The Christmas Cracker" är en stor smällkaramell.

I USA köper man en ny julinspirerad pyjamas att bära till julklappsöppningen som går av stapeln på juldagen. I Mexiko firas det med mat och dryck under 9 dagar fram till julafton, festligheterna kallas för "Posadas" och stjärnformade piñatas står i centrum. (Det är figurer som innehåller presenter, ofta i form av godis, som slås sönder med en pinne av personer som bär ögonbindel. Piñatan hänger ner från taket.)

I Brasilien får arbetare en lagstiftad 13e löneutbetalning i december som julbonus. Vet ej hur det är med pensionärerna. I Norge är det skattefri december för alla. I Japan har traditionen (efter en reklamkampanj 1974) gjort att man äter på KFC (Kentucky Fried Chicken) på julafton. I vissa avlägsna byar i Peru i provinsen Chumbivilcas samlas befolkning den 25 december varje år för att göra upp om gammalt groll med hjälp av knytnävarna. Traditionen, som i sig inte har med julen att göra kallas för Takanakuy. Även kvinnor och till och med barn deltar i slagsmålen.

Sankt Nikolaus: en hybrid mellan belgon och jultomte?

I mellaneuropa och byn Francova Lhota i Tjeckien besöks invånarna varje år av personer iklädda tomtemasker och demonkostymer. Sankt Nikolaus går runt bland husen och ger presenter och godsaker till barn som har varit snälla.

Krampus är en djävulsliknande figur i mellaneuropa.

Hans följeslagare, en sorts djävulsliknande och hornbeklädda demoner baserade på folktrogestalten Krampus, är inte alls lika vänligt sinnade. De hittar istället på upptåg och skrämmer invånarna. Liknande traditioner finns i ett flertal länder i Centraleuropa och Krampusfestivaler är vanliga bland annat Österrike, Italien, Kroatien och Slovenien samt på vissa håll i Nordamerika. I Ukraina kan granen pyntas med spindelväv.

Man kan ha olika syn på julgranspynt.

Trollen Grýla och Leppalúði.

På Island börjar sammanlagt 13 jultomtar dyka upp, en om dagen, med start 12 december för att sedan försvinna en varje dag. Man firar deras försvinnande 6 januari. Där finns även en julkatt som är blodtörstig och lurar ute i snön. Ibland beskrivs katten som husdjur till trollen Grýla och Leppalúði, som äter barn och som är föräldrar till de 13 jultomtarna.

I Norge göms fortfarande en del kvastar för att häxorna inte ska kunna bege sig till Blåkulla under påsken. I Venezuela däremot tar man på rullskridskorna till kyrkan under julen. Vissa gator stängs av för vanlig trafik.

I Wales klär en person ut sig till Mari Lwyd. Personen går sedan runt med ett hästkranium framför sig och ett lakan över sig, och sjunger och knackar på dörrar.

Mari Lwyd är en märklig tradition i Wales.

I Tjeckien den 4 december, Sankta Barbaras dag, kan unga ogifta kvinnor lägga en körbärskvist i vatten. Om den blommar innan jul vet de att de kommer gifta sig under det kommande året. Ett annat sätt att ta reda på samma sak är att kasta en sko över axeln, mot en dörr. Om den landar med tån pekandes mot dörren, kommer hon gifta sig under det kommande året.

Eva Sandström

Telenor vs Tanten

I början av september sade jag upp mitt abonnemang hos Telenor, eftersom en konkurrent erbjuder samma tjänster för mindre än halva priset.

Så fort uppsägningen var gjord ringde en yngre man från företaget och förhörde sig om varför jag gjort denna förändring efter så många år som trogen kund. Då han hörde min förklaring, sa han att jag betalat för tjänster jag inte nyttjat och att jag borde tagit kontakt med Telenor och förhandlat om priset innan uppsägningen gjordes. Jag fick medge att jag handlat överilrat och haft dålig koll på vad jag betalat för, men gjort är gjort.

Några dagar senare får jag sms från Telenor, som än en gång vill veta varför jag sagt upp abonnemanget.

Två månader senare kommer ett nytt sms från Telenor i samma kedja som tidigare. Den här gången påstods jag ha beställt en ny Iphone, som kunde ha en av fem olika beteckningar. Eftersom statusprylar inte är min grej, kände jag inte igen något av namnen, vilket jag borde gjort om jag beställt någon av dem. Min gamla mobil duger gott, så länge jag kan använda den till det jag vill. Om jag kan bidra till att utvinningen av coltan inte ökar (se klippet NoCongoNoPhone på Youtube) är det min plikt att avstå nyheter så länge som möjligt.

Två dagar senare kommer ett nytt sms. Nu är mobilen klar att skickas och jag kan följa dess väg genom att klicka på leveransinfo, vilket jag inte gör. Ett ordernummer anges också. Jag skickar ett svars-sms att ingen beställning är gjord, väl medveten om att ingen kommer att läsa detta.

Jag beslutar mig för att ringa Telenor för att reda ut missförståndet. Efter några knapptryckningar meddelar den automatiska rösten att jag måste knappa in mitt bank-id för att bevisa att det är jag som ringer. Då avslutar jag förundrad samtalet.

Kan människor som inte har bank-id aldrig ringa Telenor, är företaget utsatt för hot eller försöker bedragare nästla sig in?

Jag beger mig nu mot Telenors affär i centrum, där jag tidigare fått hjälp och blivit väl bemött. Affären var stängd och stora vita papper täckte fönstren! Raskt styrde jag stegen mot företagets andra affär i staden. Där var personalen måttligt intresserade av mitt problem, men de kollade upp att ingen mobil var beställd i mitt namn.

Två dagar senare kommer ytterligare ett sms. I detta meddelas att min nya mobil är på väg och kommer att kunna hämtas i affären på Kungsgatan. Det anges inte i vilken stad denna Kungsgata ligger.

Det visar sig svårt att skriftligen meddela sig till Telenor, för när man väl hittar rätt ställe för en sådan kundkontakt är rubrik och ämnen redan bestämda och det finns inget som passar. Till slut lyckas jag och får svarsmejl om att mitt ärende har nummer **17193929** och att det kommer att ta tid att få det besvarat eftersom de har mycket att göra.

Redan dagen därpå kommer ett nytt sms. Mobilens har nått utlämningsstället och kan avhämtas inom sju dagar. Innan jag gör det måste jag säkerhetskopiera min gamla mobil till ett telenorkonto.

Telenor vill alltså att jag skall hämta ut en mobil jag inte beställt på Kungsgatan någonstans i Sverige, efter att ha säkerhetskopierat min gamla mobil till ett konto jag inte har.

Jag beger mig åter till Telenors affär och de förklarar för tanten att hon högaktningsfullt skall strunta i dessa sms. Någon har bara vid beställningen råkat skriva fel siffra i ett mobilnummer.

De förklarar också för mig att i framtiden kommer ingen att kunna leva och bo i Sverige utan mobil och bank-id.

Teknikutvecklingen, som skulle göra livet enklare gör det i stället mer komplicerat och vidgar generationsklyftan. Det är inte lätt för en tant att förstå och lära nytt.

Gunn Haglind

? Gåtfullt ?

av Birgitta Hede

Svaren ska bli ätbara saker. Det kan vara maträtter, kakor, bär, allt möjligt.

1. Elegant soffa
2. Där har det skjutits, baklänges
3. Kolla läget (som en äkta stockholmare)
4. Den engelska pappans ström
5. Klosterbroder med tovtigt hår och skägg
6. Dubbelkonsonant är på gott humör
7. Lugnet hos rensläktingen
8. Rätta som har en aning

Svar i nästa nummer.

Svar på gåtorna i november:

Flicknamn:

1. Dom där smala konsonanterna som ibland blir tjocka **Ellen**
2. Skriva under utan Curieupptäckt **Signe**
3. Säger hon när hon klagat på dålig vara **Jenny**
4. Kan hon sin karaktär **Dana**
5. Bra när hon söker jobb **Merit**
6. Tycker hon att vissa av gåtorna är **Maria**
7. Hon tar bort o-et från sitt lilla blåsinstrument **Karina**
8. Bör ge bifall **Monika**

Denna Julgransplundringsvisa kommer från DN

Melodi: Nu är glada julen slut slut slut

Nu är 20-20 slut, slut, slut

Prövoåret kastas ut, ut, ut

Under 20-21, så blir allting mera lätt

För det är vi värda

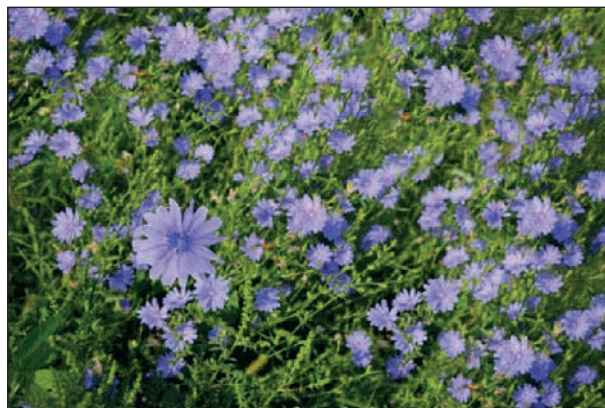
Vi hoppas alla att visan blir sanning!

Och en liten dikt av Tage Danielsson, också ur DN, kanske passande efter helgernas matglädje:

*Vi kunde ej, vi har försökt,
men bantningen gick alltför trögt.
Det är ej gott för människans sinne
att hon blir mager som en pinne.*

(Han hade själv inget direkt behov av att banta efter vad vi minns.)

Lite mer om kaffecikoria

Så här vackert blommar cikorian.

Alla har väl läst den intressanta artikeln om kaffe? Bland annat kan vi läsa om diverse kaffesurrogat under de båda världskrigen. Men cikoria användes långt tidigare, och då var det naturligtvis för att kaffe var dyrt för fattigt folk.

Det finns bland annat omnämnt i en dikt av Fröding som han skrev när han var på ett något makabert lynne (i Nytt och gammalt från 1897). Här kan du läsa den grymma historien:

Sådant är livet

*Och haren han sitter och äter blå bär
och tänker förnöjt: "Det är gott det här",
då kommer en räv ur en buske och tar 'n
och tänker förnöjt: "Gud ske lov att jag har 'n" –
och sätter sig ner till att spisa
– det är harens visa.*

*Och räven han slickar sig glad om sin trut
och går att spatsera i skogen ut,
då möter 'n en jägare, jägaren skjuter 'n,
då glör han, då gnor han, då tjuvar 'n,
då dör han, då gör han i dön ett språng
– det är rävens sång.*

*Och jägarn han blistrar så stoltelig
och tänker: "Nu haver jag rogat mig".
Men hemma där pysslar hans käringkropp
med vitt i hans kaffecikoriakopp,
så dricker 'n, så dör han av kaffecikoria
– det är jägarns historia.*

Men tänk om inte alla vet vad Fröding syftar på med ordet **vitt**? Då förstår man ju inte slutet. Vitt var helt enkelt en folklig benämning på **arsenikvitt**. Det var behändigt att använda för sådana ändamål som i dikten, eftersom det är vattenlösligt och saknar lukt och smak.

OBS! Användning rekommenderas inte!

Nora, en av våra trevliga grannar

Stationshuset i Nora skäms minsann inte för sig.

Nora, en vacker trästad i Bergslagen, även synonymt med Maria Langs Skoga, (Dagmar Lange, studierektor och kriminalförfattare). Staden är känd för sin glass som började tillverkas redan 1923 och som är dagsfärsk, men är det allt man hittar i staden? Mitt svar blir ett rejält nej. Där finns många fina platser att besöka, t.ex. kyrkan med utsikt mot torget som har en vacker fontän. Här finns butiker som ger ett gammaldags intryck tillsammans med de med en modernare design.

Nora kyrka.

Vi har vandrat i hamnen och längs med strandpromenaden flera gånger. Den som vill ta sig ut till Alntorps ö kan göra detta med båten Plaskus. det är gratis att följa med. Göthlinska gården är ett välbevarat borgarhem från 1800-talet. Den som vill kan själv gå runt och se andra vackra hus och miljöer.

Turistbyrån finns nere vid järnvägsstationen och i dess närhet restauranger med utsikt över sjön. Inte långt från kyrkan, i slutningen mot Nora-sjön, finns en stor och välbevarad kyrkomiljö med rötterna i stadens historia.

Den här vackra byggnaden, som ligger så fint med sjön i bakgrunden, innehåller faktiskt toaletter. Den lär ha varit byggd för detta från början.

NBJV d.v.s. Nora Bergslags Veteran-Jernväg får man inte glömma. Sedan 1980-talet går det att åka rälsbuss eller ånglok enligt särskild tidtabell. Järnvägsmuseum (en utomhustrappa upp) och lokstallar finns vid Nora station och det är många fina tåg att bese.

Gamla tåg brukar roa de flesta.

Sindoro eller rosengården i Bergslagen är väl värd ett besök. Det är en privat visningsträdgård, Den tog andan ur oss med alla vackra blommor, miljöer och dofter. Där fanns så mycket mer än rosor. I dess närhet finns även lilla trädgården, ännu en fin plats för den växtintresserade.

Text: Eva Sandström

Foto: Jan Sjögren